

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

ภาษาไทย ม.๒ เล่ม ๑

หลักภาษาและการใช้ภาษา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

เสณีย์ วิลาวรรณ อ.บ., ค.บ., M.A.

สุระ ดามาพงษ์ กศ.บ., กศ.ม.

ทัศนีย์ ล้วนสละ ศศ.บ.

ผู้ตรวจ

แสงเดือน ประพันธ์ กศ.บ., ศษ.ม.

โสภณ นิไชโยค ศศ.บ., ศศ.ม.

นันทวัลย์ ศรีปัญจพร ศศ.บ., ศศ.ม.

บรรณาธิการ

ทิพย์โชค ไชยวิศิษฐ์กุล กศ.บ., ศศ.ม.

สุมาลี มีปลอด ศศ.บ. (เกียรตินิยม)

ปัทมา ดำประสิทธิ์ ศศ.บ., ศศ.ม.

ผลิตและจัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด

วัฒนาพานิช สารานุกรม

216-220 ถนนบำรุงเมือง แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทร. 02 222 9394 • 02 222 5371-2 FAX 02 225 6556 • 02 225 6557

email: info@wpp.co.th

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

ภาษาไทย ม.๒ เล่ม ๑

หลักภาษาและการใช้ภาษา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ห้ามละเมิด ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่

ส่วนหนึ่งส่วนใด เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

ผู้เรียบเรียง

เสนีย์ วิลาวรรณ

สุระ ตามาพงษ์

ทัศนีย์ ล้วนสละ

ผู้ตรวจ

แสงเดือน ประพันธ์

โสภณ นิไชโยค

นนทวัลย์ ศรีปัญญาพร

บรรณาธิการ

ทิพย์โชค ไชยวิเศษกุล

สุมาลี มีปลอด

ปัทมา ดำประสิทธิ์

ISBN 978-974-18-6201-6

พิมพ์ที่ บริษัท โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด นายเรขชัย จงพิพัฒนสุข กรรมการผู้จัดการ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่ม ๑ เล่มนี้จัดทำขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ มีเป้าหมายให้นักเรียนและครูใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่หลักสูตรกำหนด พัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะสำคัญทั้งด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทย และสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

ในการจัดทำหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษา เล่มนี้คณะผู้จัดทำ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาและการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ได้ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ อย่างลึกซึ้ง ทั้งด้านวิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของนักเรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี สาระการเรียนรู้แกนกลาง แนวทางการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แล้วจึงนำองค์ความรู้ที่ได้มาออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนตามหลักสูตร

การเสนอเนื้อหา กิจกรรม และองค์ประกอบอื่น ๆ ในหนังสือเรียนเล่มนี้มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงศักยภาพของนักเรียน เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวมบนพื้นฐานของการบูรณาการแนวคิดทางการเรียนรู้อย่างหลากหลาย จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เน้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มุ่งพัฒนาการคิด และพัฒนาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของนักเรียน อันจะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่ม ๑ เล่มนี้จะสนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ด้านภาษาไทยได้เป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำ

คำชี้แจง

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่ม ๑ ได้ออกแบบเป็นหน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย

๑. **ตัวชี้วัดชั้นปี** เป็นเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนแต่ละชั้นปี ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ มีรหัสของมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีกำกับไว้หลังตัวชี้วัดชั้นปี เช่น ท ๑.๑ ม. ๒/๑ (รหัสแต่ละตัวมีความหมาย ดังนี้ ท คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ๑.๑ คือ สาระที่ ๑ การอ่าน มาตรฐานการเรียนรู้ข้อที่ ๑ ม. ๒/๑ คือ ตัวชี้วัดชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ข้อที่ ๑)

๒. **ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้** เป็นการจัดระเบียบและรวบรวมเนื้อหาแต่ละหน่วยการเรียนรู้ พร้อมแสดงความเชื่อมโยงของเนื้อหาในสาระนั้น ๆ ไว้ด้วย เพื่อสื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนขึ้น นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย เป็นผังมโนทัศน์ที่แสดงขอบข่ายเนื้อหาในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ โดยมีชื่อหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อหลัก หัวข้อรอง และหัวข้อย่อยของเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ

๓. **ประโยชน์จากการเรียนรู้** นำเสนอไว้เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนนำความรู้และทักษะจากการเรียน ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔. **ชวนคิด ชวนตอบ** เป็นคำถามหรือสถานการณ์ที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจต้องการที่จะ ค้นหาคำตอบ

๕. **เนื้อหา** แบ่งเป็นหัวข้อหลัก หัวข้อรอง และหัวข้อย่อย ตรงตามตัวชี้วัดชั้นปี มีกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้แทรกเป็นช่วง ๆ เนื้อหาบางตอนอาจนำเสนอด้วยภาพ แผนภูมิ และแผนที่ความคิด นอกจากนี้ ยังประกอบด้วยส่วนสำคัญอื่น ๆ

๕.๑ **คำสำคัญ** ระบุดำคำสำคัญที่แทรกอยู่ในเนื้อหาซึ่งพิมพ์ด้วยสีชมพู คำสำคัญนี้จะพิมพ์ด้วย สีชมพูเฉพาะคำที่ปรากฏคำแรกในเนื้อหา ไม่เน้นคำที่เป็นหัวข้อ

๕.๒ **เรื่องน่ารู้/เกร็ดความรู้** เป็นความรู้เพิ่มเติมที่เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาในหน่วยการเรียนรู้ นั้น เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้กว้างขวางขึ้น โดยคัดสรรเฉพาะเรื่องที่นักเรียนควรรู้

๕.๓ **แหล่งสืบค้นความรู้/แหล่งสืบค้นข้อมูล** เป็นแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ หนังสือ สถานที่ บุคคล เพื่อให้ นักเรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน

๕.๔ **กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้** เป็นกิจกรรมที่กำหนดไว้เมื่อจบเนื้อหาแต่ละตอนหรือหัวข้อ เป็นกิจกรรมที่หลากหลาย ใช้แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหา เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการ ด้านต่าง ๆ ของนักเรียน สะดวกในการปฏิบัติ กระตุ้นให้นักเรียนได้คิด และส่งเสริมให้ศึกษาค้นคว้า เพิ่มเติม

๖. **บทสรุป** ได้จัดทำบทสรุปไว้เป็นความเรียงหรือบรรยาย เป็นการทบทวนความรู้ หรือการเรียนรู้ กว้าง ๆ อย่างรวดเร็ว

๗. **กิจกรรมเสนอแนะ** เป็นกิจกรรมบูรณาการทักษะที่รวมหลักการและความคิดรวบยอดในเรื่อง ต่าง ๆ ที่นักเรียนได้เรียนรู้ไปแล้วมาประยุกต์ในการปฏิบัติกิจกรรม

๘. **โครงงาน** เป็นข้อเสนอแนะในการกำหนดให้นักเรียนปฏิบัติโครงงาน โดยเสนอแนะหัวข้อโครงงานและแนวทางการปฏิบัติโครงงานที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีของหน่วยการเรียนรู้นั้น เพื่อพัฒนาทักษะการคิด การวางแผน และการแก้ปัญหาของนักเรียน

๙. **การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน** เป็นกิจกรรมที่เสนอแนะให้นักเรียนได้นำความรู้ ทักษะในการประยุกต์ความรู้ในหน่วยการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๑๐. **คำถามทบทวน** เป็นคำถามเพื่อทบทวนผลการเรียนรู้ของนักเรียน

๑๑. **ท้ายเล่ม** ประกอบด้วยบรรณานุกรมและอภิธานศัพท์

๑๑.๑ **บรรณานุกรม** เป็นรายชื่อหนังสือ เอกสาร เว็บไซต์ ที่ใช้ค้นคว้าอ้างอิงประกอบการเขียน

๑๑.๒ **อภิธานศัพท์** เป็นการนำคำสำคัญที่แทรกอยู่ในเนื้อหาและคำศัพท์ที่ควรรู้มาอธิบายความหมาย และนำมาจัดเรียงตามลำดับอักษรเพื่อสะดวกในการค้นคว้า และเป็นการฝึกใช้พจนานุกรม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ พยางค์ คำ และ

การสร้างคำ ๑

- ❖ ตัวชี้วัดชั้นปี ๑
- ❖ ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้ ๑
- ❖ ประโยชน์จากการเรียนรู้ ๑
- ❖ ขวนคิด ขวนตอบ ๑
 - ๑. พยางค์และคำในภาษาไทย ๒
 - ๒. การสร้างคำ ๓
- ❖ สรุป ๔
- ❖ กิจกรรมบูรณาการ ๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ ประโยคและ

การสื่อสาร ๑๑

- ❖ ตัวชี้วัดชั้นปี ๑๑
- ❖ ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้ ๑๑
- ❖ ประโยชน์จากการเรียนรู้ ๑๑
- ❖ ขวนคิด ขวนตอบ ๑๑
 - ๑. การใช้ประโยคเพื่อสื่อสาร ๑๒
 - ๒. ประโยคสามัญ ๑๓
 - ๓. ประโยครวม ๒๐
 - ๔. ประโยคซ้อน ๒๔
 - ๕. การขยายส่วนต่าง ๆ ของประโยค... ๒๗
- ❖ สรุป ๓๓
- ❖ กิจกรรมบูรณาการ ๓๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ คำราชาศัพท์และ

คำสุภาพ ๓๔

- ❖ ตัวชี้วัดชั้นปี ๓๕

- ❖ ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้ ๓๕
- ❖ ประโยชน์จากการเรียนรู้ ๓๕
- ❖ ขวนคิด ขวนตอบ ๓๕
 - ๑. ความหมายของคำราชาศัพท์ ๓๖
 - ๒. คำราชาศัพท์ที่ใช้กับ
 - พระมหากษัตริย์ ๓๖
 - ๓. คำราชาศัพท์ที่ใช้กับพระสงฆ์ ๔๖
 - ๔. คำสุภาพ ๔๙
- ❖ สรุป ๕๑
- ❖ กิจกรรมบูรณาการ ๕๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ คำไทยแท้และคำที่มาจาก ภาษาต่างประเทศ..... ๕๓

- ❖ ตัวชี้วัดชั้นปี ๕๓
- ❖ ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้ ๕๓
- ❖ ประโยชน์จากการเรียนรู้ ๕๓
- ❖ ขวนคิด ขวนตอบ ๕๓
 - ๑. ลักษณะของคำไทยแท้ ๕๔
 - ๒. คำไทยแท้ที่มีลักษณะคล้าย
 - คำที่มาจากภาษาต่างประเทศ ๕๗
 - ๓. คำที่มาจากภาษาต่างประเทศ ๕๘
- ❖ สรุป ๖๒
- ❖ กิจกรรมบูรณาการ ๖๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ การพัฒนาทักษะการฟัง และการดู ๖๔

- ❖ ตัวชี้วัดชั้นปี ๖๔
- ❖ ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้ ๖๔

❖	ประโยชน์จากการเรียนรู้.....	๖๔
❖	ชวนคิด ชวนตอบ.....	๖๔
	๑. หลักเกณฑ์การฟังและการดู	๖๕
	✧ ตั้งจุดประสงค์ในการฟัง	
	และการดู	๖๕
	✧ ตั้งใจและมีสมาธิในการฟัง	
	และการดู	๖๘
	✧ รู้จักเลือกและวิเคราะห์เรื่อง	
	ที่ฟังและดู	๖๘
	✧ นำความรู้ที่ได้จากการฟัง	
	และการดูมาปรับใช้ในชีวิต	
	ประจำวัน.....	๖๘
	✧ สังเกตน้ำเสียง กริยาท่าทาง	
	และถ้อยคำจากผู้พูด	๖๘
	๒. การฟังและการดูสิ่งที่เป็นความรู้	
	และความบันเทิง	๓/๐
	✧ การฟังและการดูสิ่งที่เป็น	
	ความรู้	๓/๐
	✧ การฟังและการดูสิ่งที่เป็น	
	ความบันเทิง.....	๓/๐
	✧ การฟังและการดูสื่อรูปแบบ	
	ต่าง ๆ.....	๓/๐
	๓. การวิเคราะห์และจับประเด็นจากเรื่อง	
	ที่ฟังและดู.....	๓/๒
	๔. การวิเคราะห์หรือวินิจฉัย	
	ข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นจากเรื่อง	
	ที่ฟังและดู.....	๓/๓
	๕. มารยาทในการฟังและการดู.....	๓/๔
❖	สรุป.....	๓/๕
❖	กิจกรรมบูรณาการ	๓/๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖ การพัฒนาทักษะ

การพูด๓/๓

❖	ตัวชี้วัดชั้นปี	๓/๓
---	-----------------------	-----

❖	ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้	๓/๓
❖	ประโยชน์จากการเรียนรู้.....	๓/๓
❖	ชวนคิด ชวนตอบ.....	๓/๓
	๑. หลักเกณฑ์การพูด.....	๓/๘
	๒. การใช้ภาษาในการพูด.....	๘/๐
	๓. การพูดเชิงวิเคราะห์วิจารณ์.....	๘/๑
	๔. การพูดในโอกาสต่าง ๆ.....	๘/๒
	✧ การพูดสรุปความ.....	๘/๒
	✧ การกล่าวคำอวยพร.....	๘/๒
	✧ การพูดในที่ประชุมชน	๘/๓
	✧ การพูดหน้าชั้นเรียน	๘/๔
	✧ การพูดในที่ประชุม.....	๘/๕
	✧ การพูดโน้มน้าวใจ.....	๘/๘
	๕. มารยาทในการพูด	๘/๐
❖	สรุป.....	๘/๑
❖	กิจกรรมบูรณาการ	๘/๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗ การพัฒนาทักษะ

การอ่าน ๘/๔

❖	ตัวชี้วัดชั้นปี	๘/๔
❖	ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้	๘/๔
❖	ประโยชน์จากการเรียนรู้.....	๘/๔
❖	ชวนคิด ชวนตอบ.....	๘/๔
	๑. การอ่านออกเสียงร้อยแก้ว.....	๘/๕
	✧ การลงเสียงหนักเบา	๘/๕
	✧ การเปลี่ยนระดับเสียง.....	๘/๖
	✧ การอ่านบทสนทนา.....	๘/๗
	๒. การอ่านออกเสียงร้อยกรอง	๑๐/๐
	✧ หลักการอ่านร้อยกรอง	๑๐/๐
	✧ การอ่านร้อยกรอง	
	ประเภทต่าง ๆ	๑๐/๑
	๓. การอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณ.....	๑๐/๓

✧ การอ่านจับใจความ	๑๐๗
✧ การอ่านเพื่อวิเคราะห์ และประเมินค่า	๑๑๒
๔. การเลือกอ่านหนังสือและ สื่ออิเล็กทรอนิกส์	๑๑๒
✧ การเลือกอ่านหนังสือ	๑๑๓
✧ การเลือกอ่านหนังสือประเภท ต่าง ๆ	๑๑๔
✧ การเลือกอ่านสื่อ อิเล็กทรอนิกส์	๑๑๘
✧ การแนะนำหนังสือ	๑๒๑
๕. มารยาทในการอ่าน	๑๒๒
❖ สรุป	๑๒๓
❖ กิจกรรมบูรณาการ	๑๒๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘ การพัฒนาทักษะ

การเขียน..... ๑๒๔

❖ ตัวชีวิตชั้นปี	๑๒๕
❖ ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้	๑๒๕
❖ ประโยชน์จากการเรียนรู้	๑๒๕
❖ ขวนคิด ขวนตอบ	๑๒๕
๑. ความหมายและความสำคัญ ของการเขียน	๑๒๖
✧ จุดประสงค์ของการเขียน ...	๑๒๖
✧ หลักการเขียน	๑๒๖
✧ กระบวนการคิดกับ กระบวนการเขียน	๑๒๗
๒. การใช้ภาษาในการเขียน	๑๒๗
✧ การใช้คำในการเขียน	๑๒๘
✧ การใช้สำนวนในการเขียน ..	๑๒๙
✧ การใช้โวหารในการเขียน	๑๓๐
๓. การเขียนในโอกาสต่าง ๆ	๑๓๓
✧ การเขียนจดหมายกิจธุระ ...	๑๓๓
✧ การเขียนย่อความ	๑๓๘

✧ การเขียนรายงานและ โครงการ	๑๔๑
✧ การเขียนบรรยายและ พรรณนา	๑๕๑
✧ การเขียนเรียงความ	๑๕๓
✧ การเขียนแสดงความคิดเห็น และการเขียนโต้แย้ง	๑๕๗
✧ การเขียนวิจารณ์	๑๕๘
✧ การแต่งบทร้อยกรอง	๑๖๐
๔. การคัดลายมือ	๑๖๕
๕. มารยาทในการเขียน	๑๖๖
❖ สรุป	๑๖๖
❖ กิจกรรมบูรณาการ	๑๖๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๙ ภูมิปัญญา

ทางภาษา..... ๑๖๘

❖ ตัวชีวิตชั้นปี	๑๖๘
❖ ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้	๑๖๘
❖ ประโยชน์จากการเรียนรู้	๑๖๘
❖ ขวนคิด ขวนตอบ	๑๖๘
๑. ลักษณะของภูมิปัญญาทางภาษา ..	๑๖๙
๒. วรรณกรรมท้องถิ่น	๑๖๙
✧ ความหมายของ วรรณกรรมท้องถิ่น	๑๖๙
✧ ลักษณะของ วรรณกรรมท้องถิ่น	๑๗๐
✧ ประเภทของ วรรณกรรมท้องถิ่น	๑๗๑
❖ สรุป	๑๗๗
❖ กิจกรรมบูรณาการ	๑๗๘

บรรณานุกรม..... ๑๘๐

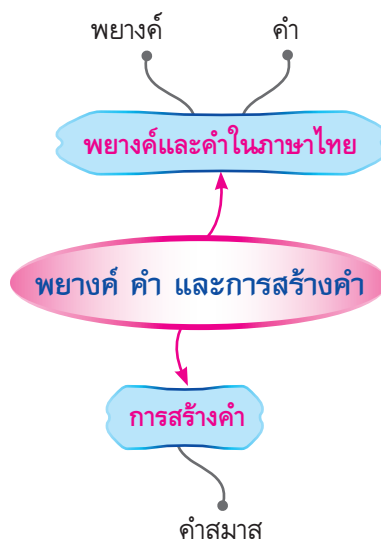
อภิธานศัพท์ ๑๘๒

พยางค์ คำ และการสร้างคำ

ตัวชี้วัดชั้นปี

สร้างคำในภาษาไทย ท ๔.๑ (ม. ๒/๑)

ผังโน้ตทัศน์สาระการเรียนรู้

ประโยชน์จากการเรียนรู้

๑. บอกลักษณะของพยางค์และคำได้
๒. รู้จักคำสมาสและสามารถบอกวิธีการสมาสคำได้

ชวนคิด ชวนตอบ

๑. พยางค์และคำต่างกันอย่างไร
๒. คำสมาสมีวิธีการสร้างจากคำชนิดใด

พยางค์และคำในภาษาไทย

เสียงพูดในภาษาไทยประกอบด้วยเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ เสียงดังกล่าวแต่ละเสียงหากอยู่ตามลำพังจะยังไม่มีความหมายในภาษา แต่เมื่อมีการเปล่งเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์พร้อม ๆ กัน หรือในเวลากระชั้นชิดกัน จนฟังดูเหมือนเสียงออกมาในคราวเดียวกัน การเปล่งเสียงนั้นอาจจะเปล่งเพียงครั้งเดียวหรือหลายครั้งก็ได้จึงจะมีความหมาย เกิดเป็น**พยางค์**หรือ**คำ**ขึ้นในภาษาไทย

พยางค์

พยางค์ คือ เสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ที่เปล่งออกมาพร้อมกันครั้งหนึ่ง ๆ และมีเสียงกลมกลืนกัน จะมีความหมายหรือไม่มีความหมายก็ได้

ลักษณะของพยางค์

พยางค์มีองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

๑. ประกอบด้วยเสียงอย่างน้อยที่สุด ๓ เสียง คือ เสียงพยัญชนะต้นพยางค์ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ พยางค์ลักษณะนี้จัดอยู่ในแม่ ก กา เช่น มือ หู หน้า ตา

๒. ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้นพยางค์ เสียงสระ เสียงวรรณยุกต์ และเสียงพยัญชนะท้ายพยางค์หรือตัวสะกด ซึ่งมี ๘ แม่ ได้แก่ แม่กง แม่กน แม่กม แม่เกย แม่เกว แม่กก แม่กด และแม่กบ ตามเสียงพยัญชนะท้ายพยางค์ เช่น ช้าง ผล เทียม เลย กาว นก พุด ลาก

พยางค์ในภาษาไทยแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. **พยางค์หนัก** คือ พยางค์ที่ออกเสียงได้โดยลำพัง หรือเป็นพยางค์ที่สมบูรณ์ เช่น กล้า ขาว พัก นาน คล้อง เปลี่ยน เลื้อ ช่าง

๒. **พยางค์เบา** คือ พยางค์ที่ออกเสียงไม่ลงน้ำหนัก โดยปกติจะออกเสียงตามลำพังไม่ได้ จะต้องมีพยางค์หนักมารับข้างท้ายเสมอ มี ๒ ลักษณะ คือ

๑) พยางค์หน้าของคำ ๒ พยางค์ เช่น สะดวก พนม สานอง

๒) พยางค์หน้าของคำที่ยืมมาจากภาษาอื่น เช่น นิยม วิชา ฤดี สุภาพ กุหลาบ

๓. **พยางค์ลดน้ำหนัก** คือ พยางค์หนักที่**แปรเสียง** ซึ่งมีส่วนประกอบเหมือนพยางค์หนัก แต่ถ้ามีพยางค์หนักมาต่อท้ายจะทำให้พยางค์นั้นออกเสียงเบาหรือแปรเสียงไป เช่น

คุณจะมาพูดอย่างนี้ได้ยังไง ช่างไม่ถนัดน้ำใจกันเลย

ประโยคนี้มักออกเสียงว่า คุณจะมาพูดยังงี้ได้ยังงี้ ช่างไม่ถนัดน้ำใจกันเลย

จะเห็นว่าพยางค์ที่พิมพ์ตัวหนาจะออกเสียงแบบลดน้ำหนัก พยางค์ คุณ จะออกเสียงไม่เต็มเสียง พยางค์ **ยังงี้ ยังงี้ ช่าง น้ำใจ** จะแปรเสียงจากพยางค์หนักให้ออกเสียงสั้นลง

๔. **พยางค์เน้นหนัก** คือ พยางค์ที่ต้องการเน้นเป็นพิเศษ เพื่อเปรียบเทียบหรือเน้นความสนใจในพยางค์นั้น เช่น

ผมสั่งกาแฟไม่ใช่ชา

จะเห็นว่าเน้นที่คำว่า **กาแฟ** เพื่อให้เกิดความสนใจเป็นพิเศษ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจว่าผู้พูดต้องการกาแฟ

คำ

คำ คือ เสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ที่เปล่งออกมาแล้วมีความหมาย

ลักษณะของคำ

คำ คือ การนำเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ มาประสมกัน ทำให้เกิดเป็นพยางค์ที่มีความหมาย อาจประกอบด้วยคำพยางค์เดียว หรือคำหลายพยางค์ก็ได้

คำพยางค์เดียว เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง เพื่อน

คำหลายพยางค์ เช่น บิดา มารดา ศีรษะ จมูก ดินสอ

องค์ประกอบที่สำคัญของ
คำ คือ เสียงและความหมาย

กิจกรรมที่ ๑

๑. ช่วยกันยกตัวอย่างคำพยางค์เดียวและคำหลายพยางค์ อย่างละ ๕ คำ
๒. ช่วยกันบอกลักษณะของพยางค์แต่ละประเภท พร้อมยกตัวอย่าง
๓. ช่วยกันยกตัวอย่างพยางค์ที่มีความหมายและไม่มีความหมายให้ได้มากที่สุด

การสร้างคำ

คำที่ใช้ในภาษาไทยเป็นคำดั้งเดิมที่ใช้กันมาตั้งแต่อดีต ต่อมาเมื่อคนมีความสามารถในการคิดค้นพัฒนา สร้างสรรค์สังคมและวัฒนธรรมให้มีความเจริญก้าวหน้า มีการผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งของต่าง ๆ มากขึ้น คำดั้งเดิมที่เคยใช้อยู่ไม่เพียงพอที่จะใช้เรียกแทนสิ่งเหล่านั้น จึงมีการสร้างคำขึ้นใหม่เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ ทำให้เรามีคำใช้ในภาษาไทยมากขึ้น การสร้างคำขึ้นใหม่ในภาษาไทยถ้าพิจารณาจากวิธีการสร้างแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ คำที่สร้างขึ้นใหม่โดยเฉพาะ ได้แก่ คำมูล กับคำที่สร้างขึ้นจากคำมูล ได้แก่ คำซ้ำ คำซ้อน คำประสม และ**คำสมาส** การสร้างคำทั้ง ๒ ลักษณะนี้จะทำให้มีคำใหม่ ๆ ในภาษาไทยใช้มากขึ้น และการศึกษาเรื่องลักษณะและวิธีการสร้างคำ นอกจากจะทำให้นักเรียนได้รู้จักคำใหม่ ๆ ในภาษาไทยแล้ว นักเรียนยังจะสามารถนำคำแต่ละชนิดไปใช้ในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมด้วย

คำสมาส

คำสมาส คือ คำที่สร้างขึ้นใหม่ตามหลักไวยากรณ์บาลีและสันสกฤต เพื่อให้มีคำใช้มากขึ้น เช่นเดียวกับคำประสมของไทย

ลักษณะของคำสมาส

คำสมาสมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. เกิดจากคำมูลตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมารวมกัน
๒. ต้องเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีหรือสันสกฤตเท่านั้น
๓. พยางค์สุดท้ายของคำหน้าประวิสรรชนีย์หรือเป็นตัวการันต์ไม่ได้ เช่น

รัฐ + กิจ = รัฐกิจ

พล + ศึกษา = พลศึกษา

สาธารณะ + กุศล = สาธารณกุศล

ยุทธ์ + วิธี = ยุทธวิธี

๔. เกิดจากคำที่มีความหมายหลักหรือที่เรียกว่า **คำตั้ง** อยู่หลัง คำขยายอยู่หน้า ในการแปลความหมายจะต้องแปลจากคำหลังไปยังคำหน้า เช่น

คำสมาส	คำขยาย	คำตั้ง	คำแปล
ราชการ	ราช	การ	งานของพระเจ้าแผ่นดิน
พุทธศาสนา	พุทธ	ศาสนา	ศาสนาของพระพุทธเจ้า
เทวบัญชา	เทว	บัญชา	คำสั่งของเทวดา

คำสมาสบางคำเรียงคำตั้งไว้หน้า คำขยายไว้หลัง แปลจากคำหน้าไปยังคำหลังอย่างคำประสมหรือคำซ้อน แต่มีหลักสังเกต คือ พยางค์ท้ายคำตั้งจะต้องไม่ประวิสรรชนีย์หรือไม่เป็นตัวการันต์ และจะต้องออกเสียงพยางค์ท้ายของคำตั้ง เช่น

คำสมาส	คำอ่าน	คำซ้อนหรือวลี	คำอ่าน
บุตริธิดา	บุต-ตระ-ทิ-ดา	บุตริธิดา	บุต-ทิ-ดา
บุตรรรยา	บุต-ตระ-พัน-ระ-ยา	บุตรรรยา	บุต-พัน-ระ-ยา
ทาสกรรมกร	ทาด-สะ-กำ-มะ-กอน	ทาสกรรมกร	ทาด-กำ-มะ-กอน
ฤทธิเดช	ริด-ทิ-เดด	ฤทธิเดช*	ริด-เดด
สวัสดิมงคล	สะ-หฺวัด-ดิ-มง-คน	สวัสดิมงคล*	สะ-หฺวัด-มง-คน

หมายเหตุ คำที่มีเครื่องหมาย * เป็นคำซ้อน

๕. ส่วนมากออกเสียงพยางค์ท้ายของคำหน้า ถึงแม้ไม่มีรูปสระกำกับก็ต้องออกเสียงสระอะ เช่น

ชลประทาน	อ่านว่า	ชน-ละ-ประ-ทาน
เทพบุตร	อ่านว่า	เทบ-พะ-บุต
มูลศึกษา	อ่านว่า	มุน-ละ-สิก-สา
โพรบิลลิ่ง	อ่านว่า	โพ-ที-บัน-ลิ่ง
อุบัติเหตุ	อ่านว่า	อุ-ปัต-ติ-เหต
ธาตุไฮโดร	อ่านว่า	ทา-ตุ-ไฮบ

หมายเหตุ คำสมาสบางคำอาจจะออกเสียงได้ ๒ แบบ คือ ออกเสียงพยางค์ท้ายของคำหน้า หรือไม่ออกเสียงพยางค์ท้ายของคำหน้าก็ได้ เช่น

ถาวรวัตถุ	อ่านว่า	ถา-วอ-ระ-วัด-ถุ, ถา-วอน-วัด-ถุ
อุดมคติ	อ่านว่า	อุ-ดม-มะ-คะ-ติ, อุ-ดม-คะ-ติ
อุดมศึกษา	อ่านว่า	อุ-ดม-มะ-สิก-สา, อุ-ดม-สิก-สา
ประวัติศาสตร์	อ่านว่า	ประ-หวัด-ติ-สาต, ประ-หวัด-สาต
ปรากฏการณ์	อ่านว่า	ปรา-กต-ตะ-กาน, ปรา-กต-กาน
รสนิยม	อ่านว่า	รด-สะ-นิ-ยม, รด-นิ-ยม
เกตุมาลา	อ่านว่า	เก-ตุ-มา-ลา, เกต-มา-ลา

คำสมาสบางคำไม่ออกเสียงสระตรงพยางค์ท้ายของคำหน้า เช่น

มงคลกาล	อ่านว่า	มง-คน-กาน
สมัยนิยม	อ่านว่า	สะ-ไหม-นิ-ยม
สมุทรปราการ	อ่านว่า	สะ-หุมต-ปรา-กาน
สามัญศึกษา	อ่านว่า	สา-มัน-สิก-สา
สาธกโวหาร	อ่านว่า	สา-ทก-โว-ทาน
สุพรรณบุรี	อ่านว่า	สุ-พัน-บุ-รี
สุภาพบุรุษ	อ่านว่า	สุ-พาบ-บุ-หฺรุต

๖. คำบาลีสันสกฤตที่มีคำ **พระ** ซึ่งกลายเสียงมาจากคำบาลีสันสกฤต **วร** ประกอบข้างหน้า ถึงแม้คำ **พระ** จะประวิสรรชนีย์ก็เป็นคำสมาสด้วย เช่น **พระกรรม พระขรรค์ พระคทา พระจันทร์ พระฉวี**

คำประสมและกลุ่มคำที่มีลักษณะคล้ายคำสมาส

คำประสมหรือกลุ่มคำบางที่มีลักษณะคล้ายคำสมาส เช่น เรียงคำขยายไว้หน้าคำตั้ง ออกเสียงพยางค์ท้ายของคำขยาย มีคำ **พระ** ประกอบข้างหน้า หรือไม่ก็ประกอบคำขึ้นจากหน่วยคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตทั้งหมด แต่อย่างไรก็ดี คำหรือกลุ่มคำเหล่านี้ไม่จัดเป็นคำสมาส เพราะขาดคุณสมบัติสำคัญบางประการของคำสมาส คือ

๑. ไม่ใช่คำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตทั้งหมด เช่น

เทพเจ้า	เจ้า	เป็นคำไทย
ผลไม้	ไม้	เป็นคำไทย
ราชวัง	วัง	เป็นคำไทย
ราชสำนัก	สำนัก	เป็นคำไทย
สามัญสำนึก	สำนึก	เป็นคำไทย
พระตำรงค์	ตำรงค์	เป็นคำเขมร
พระสลา	สลา	เป็นคำเขมร
พระโอรน	โอรน	เป็นคำอังกฤษ

๒. คำตั้งอยู่หน้าคำขยายถึงแม้มาจากภาษาบาลีสันสกฤต เช่น

การแพทย์	การยุทธ์
คติโลก	คติธรรม
ผลบุญ	ผลผลิต
นายกสภา	นายกสมาคม
สมัยปัจจุบัน	สมัยโบราณ

คำสมาสมีสันธิ

สันธิ คือ การเชื่อมหรือกลมกลืนเสียงสระหรือพยัญชนะระหว่างพยางค์ท้ายของคำหน้ากับพยางค์ต้นของคำหลัง ตามหลักไวยากรณ์บาลีสันสกฤต สันธิที่นำมาใช้ในภาษาไทยส่วนมากเป็นการเชื่อมหรือกลมกลืนเสียงสระ คำสมาสที่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เรียกว่า **คำสมาสมีสันธิ** ส่วนคำสมาสที่ไม่มีสันธิเป็นคำสมาสธรรมดา

คำมูล	คำสมาสธรรมดา	คำสมาสมีสันธิ
ราช + อธิราช	ราชาธิราช	ราชาธิราช
จุฬา + อลงกรณ์	จุฬาลงกรณ์	จุฬาลงกรณ์
มหา + อานุภาพ	มหาอานุภาพ	มหานุภาพ
นร + อินทร์	นรอินทร์	นรินทร์
นิล + อุบล	นิลอุบล	นิลุปล, นิโลบล
สุข + อุทัย	สุขอุทัย	สุโขทัย
พุท + โธวาท	พุทโธวาท	พุทโธวาท
ราช + โองการ	ราชโองการ	ราชโองการ

หลักการสนธิ

การสนธิสระมีวิธีการ ดังนี้

๑. พยางค์ต้นของคำหลังต้องมีตัว อ เป็นพยัญชนะต้น
๒. ตัดสระพยางค์ท้ายของคำหน้าและใช้สระพยางค์ต้นของคำหลัง เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสন্ধิ
นิร	อันดร	นิรันดร
ภย	อันตราย	ภยันตราย
มหา	อัศจรรย์	มหัศจรรย์
ทรัพย์	อากร	ทรัพย์ากร
เดช	อานุภาพ	เดชานุภาพ
ภักษ	อาหาร	ภักษาหาร
มิจฉา	อาชีฟ	มิจฉาชีฟ
วร	อาราม	วราราม
วิทยา	อาวุธ	วิทยาวุธ
นร	อินทร์	นรินทร์
เพท	อุบาย	เพทุบาย
อน	เอก	อนเอก
พุท	โอวาท	พุทโธวาท
มหา	ไอศวรรย์	มโหิศวรรย์

๓. ตัดสระพยางค์ท้ายของคำหน้าและใช้สระพยางค์ต้นของคำหลัง โดยเปลี่ยนสระพยางค์ต้นของคำหลัง อะ เป็น อา, อิ เป็น เอ, อุ เป็น อู หรือ โอ เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสন্ধิ
พุท	อังกูร	พุทธางกูร
พงศ	อวตาร	พงศาวตาร
รัชด	อภิเชก	รัชดาภิเชก
พุท	อภิเชก	พุทธาภิเชก
ราช	อนุญาต	ราชานุญาติ
คัพท	อนุกรม	คัพทานุกรม

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสันธิ
นร	อิศวร	นเรศวร
ปรม	อินทร์	ปรมอินทร์
อริ	อินทร์	อรินทร์
ราช	อุปถัมภ์	ราชูปถัมภ์
ราช	อุทิศ	ราชอุทิศ
ธัมม	อุทัย	ธัมมอุทัย
สุข	อุทัย	สุขอุทัย
กล	อุบาย	กลอุบาย
นย	อุบาย	นโยบาย

๔. เปลี่ยนสระพยางค์ท้ายของคำหน้าเป็นพยัญชนะ คือ อ, อี เป็น ย, อุ, ู เป็น ว ใช้สระพยางค์ต้นของคำหลังซึ่งอาจเปลี่ยนรูปหรือไม่เปลี่ยนรูปก็ได้ ในกรณีที่สระพยางค์ต้นของคำหลังไม่ใช่ อ, อี หรือ อุ, ู อย่างสระตรงพยางค์ท้ายของคำหน้า เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสันธิ
กิตติ	อากร	กิตยากร
มาลี	อาภรณ์	มาลยาภรณ์
รติ	อารมณ	รตยาารมณ
สิริ	อากร	สิรยากร
สามัคคี	อาจารย์	สามัคยาจารย์
อัคคี	โอบาส	อัคโยภาส
ธาตุ	อากร	ธาตุวากร
สินธุ	อาณน	สินธุวานน
ธนู	อาคม	ธนูวาคม

๕. สมาสมีสันธิบางคำไม่เปลี่ยนสระ อ, อี ท้ายพยางค์หน้าเป็น ย แต่ตัดสระอ, อี ทั้งไป ถึงแม้สระตรงพยางค์ต้นของคำหลังไม่ใช่ อ, อี ด้วยกัน เช่น

กิจกรรมที่ ๒

สรุป

ปิดกรรมบุตรภรรยา

กิจกรรมเล่นนอกเน:

โครงงาน

นักเรียนเลือกทำโครงงานต่อไปนี้ ๑ หัวข้อ หรืออาจเลือกทำโครงงานอื่นตามความสนใจตามรูปแบบที่ผู้สอนกำหนด โดยให้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน

๑. โครงงานรวบรวมคำสมาสจากสื่อต่าง ๆ รอบตัวนักเรียน รวมถึงการพูดคุยสนทนาในชีวิตประจำวันเป็นเวลา ๒ สัปดาห์ พร้อมหาความหมายและทำพจนานุกรมคำสมาส
๒. โครงงานอ่านออกเสียงคำสมาสอย่างถูกต้อง ให้นักเรียนแลกเปลี่ยนพจนานุกรมคำสมาสกับเพื่อน แล้วฝึกอ่านคำเหล่านั้นจนคล่อง โดยหมุนเวียนแลกเปลี่ยนจนครบทุกคนในชั้นเรียน

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑. นักเรียนสามารถบอกความแตกต่างของคำและพยางค์ พร้อมยกตัวอย่างคำพยางค์เดียวและคำหลายพยางค์ได้
๒. นักเรียนสามารถบอกลักษณะของคำสมาสลักษณะต่าง ๆ ได้
๓. เมื่ออ่านข้อความแล้วสามารถบอกได้ว่าคำใดเป็นคำสมาส และแยกได้ว่าเป็นคำสมาสที่มีการสมาสธรรมชาติหรือคำสมาสมีสันธิ

คำถามทบทวน

๑. คำและพยางค์ต่างกันอย่างไร
๒. พยางค์ในภาษาไทยมีกี่ประเภท อะไรบ้าง ยกตัวอย่างพยางค์แต่ละประเภท
๓. คำที่สร้างขึ้นใหม่ในภาษาไทยมีคำชนิดใดบ้าง มีลักษณะอย่างไร
๔. นักเรียนเห็นด้วยกับการนำคำสมาสมาใช้ในภาษาไทยหรือไม่ อย่างไร
๕. คำสมาสมีสันธิกับคำสมาสธรรมชาติแตกต่างกันอย่างไร
๖. การสร้างคำสมาสมีหลักการสร้างเหมือนการสร้างคำไทยประเภทอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร